

Üniversite Sıralama Sistemleri; Kriterler ve Yapılan Eleştiriler

University Ranking Systems; Criteria and Critiques

Yavuz SAKA, Süleyman YAMAN

ÖZ

Bu çalışmada, dünya üniversiteleri arasında yapılan sıralama sistemlerinin tanıtılması amaçlanmıştır. Yapılan çalışma, bir derleme çalışması niteliğinde olduğundan, sıralama sistemlerinin özellikleri ve kriterleri yanında eleştiriler üzerinde de durulmuştur. Üniversitelerin sıralanmasında onlarca farklı sistem olduğundan, bu çalışmada daha popüler olan sistemlere odaklanılmıştır. Bu sistemlerin her birinin farklı kriterlere ve sistematiklere sahip olduğu dikkate alındığında, yapılan çalışma karşılaştırma amaçlı değildir. Türkiye’de son yıllarda hızla artan üniversitelerin dünya ile uyumlu hale gelebilmesinde bu kriterlerin dikkate alınması ve yapılanmalarını bu kriterlerden bazılarına göre kurulması mümkündür. Erasmus, Mevlana gibi değişim programlarının aktif üyesi olabilmek için öncelikle Avrupa ve Amerika üniversitelerinin, daha sonra yakın ve uzak doğu üniversitelerinin bilimsel çalışma, fiziksel ve sosyal imkanlar, öğretim üyesi sayısı gibi özelliklerinin incelenmesinde yarar vardır. Böylece her üniversite misyonunu ve vizyonunu uluslar arası gelişmelere göre düzenleyebilir.

Anahtar Sözcükler: Üniversite, Sıralama sistemleri, Sıralama kriterleri

ABSTRACT

The purpose of this paper is to explore international university ranking systems. As a compilation study this paper provides specific criteria that each ranking system uses and main critiques regarding these ranking systems. Since there are many ranking systems in this area of research, this study focused on only most cited and referred ranking systems. As there is no consensus in terms of the criteria that these systems use, this paper has no intention of identifying the best ranking system based on a comparative analysis. Rather, this paper may inform relevant interest groups in higher education about the ranking systems and their decisive factors as universities attempt to place their names on the most known ranking systems. This study may provide brief but extensive information to Turkish Higher Education researchers and universities as they participate in Erasmus and Mevlana to open their doors to international higher education world. To become one of the top universities, this paper suggests that universities should know and understand the realities of international competitiveness in higher education and based on such understanding they can mold their physical, structural and academic futures toward achieving their visions and foundational missions.

Keywords: University, University ranking systems, Ranking criteria

GİRİŞ

Her yıl gazete, televizyon ve internet üzerinde gündeme düşen haberlerden biri de “Türkiye’den hiçbir üniversitenin en iyiler listesine girememesi veya arka sıralarda yer alması”dır. Dünyada her kurumun olduğu gibi üniversitelerin verdikleri hiz-

metlerin kalitesi sürekli kontrol edilmektedir. Bilginin, internet sayesinde, ulaşılabilirlik düzeyinin yükselmesi ile birlikte farklı ülkelerdeki üniversitelerin sundukları hizmetler, araştırmacı ve öğrencilerin ilgisini çekmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki araştırmacı ve öğrencilerin ilgileri gelişmiş ülkelere ve bu ülkelerdeki üniversitelere yönelmektedir.

Yavuz SAKA (✉)

Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Zonguldak, Türkiye
Zonguldak Karaelmas University, Ereğli Faculty of Education, Department of Elementary Education, Zonguldak, Turkey
sakayavuz@gmail.com

Süleyman YAMAN

Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Zonguldak, Türkiye
Zonguldak Karaelmas University, Ereğli Faculty of Education, Department of Elementary Education, Zonguldak, Turkey
syaman@karaelmas.edu.tr

Geliş Tarihi/Received : 12.05.2011

Kabul Tarihi/Accepted: 24.06.2011

Üniversite kalitesi ülkenin gelişmişliği ile yakından ilgilidir. En iyiler listeleri incelendiğinde; sıralamaların bu ülkelerdeki üniversitelere ait olduğu görülmektedir. Ülkemizde de bu sıralamalarda yer bulmaya çaba gösteren oldukça fazla üniversite olduğu bilinmektedir. Bazı yıllarda bu sıralamalar içinde yer alan ODTÜ, Boğaziçi, Bilkent, İTÜ gibi üniversiteler, bazı yıllarda bu sıralamada yer alamamaktadır. O halde bu sıralamaların belirlenme kriterleri nelerdir? Bu listelerde üst sıralarda yer alabilmek için neler yapmak gerekir? Bu sıralamalarda kalıcı olmak için kimlere ne gibi görevler düşmektedir? Bu soruların cevapları, üniversiteleri değerlendirme sistemlerinin tanınması ve bu kriterlere uyulması ile bulunabilir.

Üniversitelerin değerlendirilmesinde birçok farklı sistem vardır. Bu sistemler uluslararası ve ulusal olabilmektedir. Uluslararası sistemlerden bazıları şunlardır:

1. Times Dergisi Yüksek Öğretim Sıralaması (The Times Higher Education - QS World University Rankings)
2. Shanghai Jiaotong Üniversitesi Dünya Üniversiteleri Akademik Sıralaması (Academic Ranking of World Universities)
3. Newsweek Dergisinin Dünyanın En İyi 100 Üniversitesi Sıralaması (Top 100 Global Universities)
4. Cybermetric Laboratuvarları Webometrics: Webde Dünya Üniversitelerinin Sıralaması (Webometrics: World Universities' Ranking on the Web)
5. Google Search Uluslararası Üniversiteler Sıralaması (G-Factor International University Rankings)
6. MINES Taris Teknolojileri Dünya Üniversiteleri Meslek Sıralaması (Professional Ranking of World Universities)
7. HEETACT Dünya Üniversiteleri Bilimsel Çalışmalar Performans Sıralaması (Performance Ranking of Scientific Papers for World Universities)
8. Çin Wuhan Üniversitesi Küresel Üniversite Sıralaması (Global University Ranking).

Yukarıdaki sistemler dünyada en fazla bilinen ve takip edilen sıralama sistemleri olup, bunların yanı sıra bölgesel ve yerel olarak üniversite sıralama sistemleri de bulunmaktadır. Yukarıda belirtilen sistemler ve kriterleri hakkında detaylı bilgiler sırasıyla verilmiştir. Bu çalışmanın kavramsal çerçevesi, üniversite sıralama sistemlerinin web sayfalarında yer alan sıralama kriterlerinin yanı sıra Ismail (2010) ve Catellani ve diğ. (2005)'nin konuyla ilgili analizleri temel alınarak hazırlanmıştır.

TIMES DERGİSİ YÜKSEK ÖĞRETİM SIRALAMASI (THES-QS)

İngiliz Times Dergisi ile Quacquarelli Symonds'un birlikte hazırladıkları bu sıralama sistemi yıllık olarak THES-QS Dünya Üniversite Sıralamalarını yayınlamaktadır. Bu çalışmanın asıl çıkış noktası yurt dışında yüksek öğrenim görmek isteyen öğrenci sayısındaki büyük artıştır. Times Dergisi, daha iyi imkânları olan üniversiteleri belirlemek için 2003 yılında bu tür bir sıralama çalışması başlatmıştır. Öğrenciler için yüksek öğrenim artık en iyi

üniversitelerde alınacak eğitime ve tatmin edici iş imkânlarına bağlı olunca, sınırlar ötesinde eğitim artık günümüzün kaçınılmaz gerçeği haline gelmiştir (THS-QS, 2011).

Sıralama Kriterleri ve Ağırlıkları

THES-QS, bilimsel araştırma kalitesi, mezunların iş bulma oranları, uluslararası ün ve eğitim kalitesi olmak üzere dört temel kritere göre dünya üniversitelerini değerlendirmektedir (Tablo 1).

Her bir kriter için en iyi durumdaki üniversiteye 100 puan verilir ve bu puana göre diğer üniversitelerin puanları en yüksek puanın yüzdesi şeklinde hesaplanır. Her bir kriterde yer alan puanlar ise; ağırlıklara göre toplam puanın hesaplanacağı hale getirilerek belirlenir. Hesaplanan puanlar büyükten küçüğe doğru sıralanarak üniversite sıralamaları belirlenir (THS-QS, 2011).

Liste için öngörülen üniversitelerin - her yıl güncelleme yapmak kaydıyla - online olarak bir anket doldurmaları gerekmektedir. Bu anket puanlamanın yapılması için bir zorunluluk olup, ankette sorulan bazı sorular puanlamada kullanılmamakla beraber yine de internet üzerinden rapor edilmektedir. Bunun yanında THES üniversite anketlerinden bağımsız olarak, üniversiteden mezun olup iş bulanlara ve bu kişilere iş sağlayan işverenlere de anketler düzenler. Bunlara ilaveten amacın ne olduğunu bilmeyen hakemler yardımıyla üniversiteler hakkında bilgiler toplanır. Yayımlanan bilimsel makale sayıları ve atıflar için THES 2007 yılından bu yana ISI Web yerine Scopus Veri Tabanını kullanmaktadır. Scopus Veri Tabanında yapılan sorgulamada, puanlanacak üniversitenin adını taramak için üniversite ve o üniversitede çalışan öğretim üyelerinin isimleri bütün farklı isimlendirmeler göz önünde bulunacak şekilde taranır.

THES-QS Sistemine Yapılan Eleştiriler

Bu sistem için yapılan en büyük eleştiri, puanlama için hakem değerlendirmelerinin %40 gibi büyük bir oranda etkili olmasıdır. Şu ana kadar kendi üniversitesini değerlendiren bir hakem örneği bulunmamakla birlikte, bunun ileride olmayacağı anlamına gelmediği ifade edilmektedir.

Buna karşılık ilk sıralamalara göre THES-QS'nin kullanmış olduğu mezun ve işveren anketlerinin kalitesi yıllar geçtikçe artmış ve takdir toplar hale gelmiştir. Ayrıca 2006 yılından bu yana alıntılar, son 10 yıl yerine son 5 yıl temel alınarak hazırlandığından, sıralama daha güncel bir hal almıştır. Öte yandan 2007 yılından bu yana yayınlanmış eserler ve atıflar için kullanılan Scopus Veri Tabanının da sıralama için oldukça etkili olduğu görüşü dile getirilmektedir. Çünkü bu veri tabanının yayın listelerinde sadece İngilizce değil aynı zamanda birçok farklı dilin bulunduğu ifade edilmektedir (Ismail, 2010).

DÜNYA ÜNİVERSİTELERİ AKADEMİK SIRALAMASI (ARWU)

Shanghai Jiaotong Üniversitesi bünyesindeki Sıralama Danışmanlığı, 2003 yılından bu yana yıllık olarak dünya çapındaki en iyi 500 üniversitenin sıralamasını hazırlamaktadır. Bu alandaki ilk sıralamayı yapan Shanghai Üniversitesi başlangıçta Çin üniversiteleri ile dünyanın önde gelen üniversiteleri arasında bir karşılaştırma yapmayı amaçlamıştır. Bu sıralama işleminde

gösterdikleri tutarlı ve açık politikalar nedeniyle bu alanda en fazla takdir toplayan kuruluşlardan biri haline gelmişlerdir. Bu başarılarından dolayı, ülkelerindeki üniversitelerin sıralamadaki yerlerini yükseltmek isteyen Fransa, Norveç ve Danimarka gibi ülkelerin eğitim bakanları Shanghai Jiaotong Üniversitesini ziyaret etmişlerdir (ARWU, 2011).

Sıralama Kriterleri ve Ağırlıkları

Diğer sıralama sistemlerinin aksine ARWU, üniversite kayıtları ve anketlere göre değerlendirme yapmamaktadır. Başlıca değerlendirme kriterleri; üniversiteler adına "Nature and Science" dergilerinde yayımlanan makaleler, bu üniversitelerde çalışan ve Nobel Ödülü almış bilim insanlarının ve alanlarında ödül kazanan bilim insanlarının sayılarıdır. ARWU'nun diğer bir kriteri ise; Thomson Bilimsel Çalışmalar Veri Tabanı bünyesinde yer alan %20'lik seçkin dergilerde yayınlanan makalelerin sayısıdır (Tablo 2).

* London School of Economics gibi sosyal alanlarda etkili olan üniversiteler için "Nature and Science" kriteri kullanılmayıp o birime karşılık gelen ağırlık diğer kriterlere dağıtılmıştır.

ARWU verilerini aşağıdaki web sayfalarından toplamaktadır (ARWU, 2011):

- Nobel Ödülleri. <http://www.nobelprize.org>.
- Alanında madalya kazananlar. <http://www.mathunion.org/medals/>.
- Yüksek atıflı araştırmacılar. <http://www.isihighlycited.com>.
- Nature ve Science dergilerinde yayınlanan makaleler. <http://www.isiknowledge.com>.
- Science Citation Index-Expanded ve Social Science Citation Index'lerde yayınlanan makaleler <http://www.isiknowledge.com>

ARWU Sistemine Yapılan Eleştiriler

ARWU'nun takdir edilen yönleri yanında bazı eleştirilen yönleri de vardır. Bunlardan bir tanesi, sıralamalar yapılırken ARWU kriterlerinin puanlama için doğa bilimlerini ön planda tutarak sosyal alanları ihmal etmesidir. Bir diğer önemli eleştiri ise, sıralamalarda puan değeri olan makalelerin yalnızca İngilizce yazılmış eserlerden meydana gelmesidir. Son yıllarda yapılan bir

Tablo 1: THES-QS'in Sıralama Kriterleri ve Ağırlıkları

Faktör	Kriter	Tanım	Ağırlık
Bilimsel Araştırma Kalitesi	Hakem değerlendirme	Hakem değerlendirmelerinden gelen toplam puan	40%
	Öğretim üyelerinin atıf alan eserleri	Üniversitede yapılan nitelikli yayımların öğretim üyesi sayısına oranı	20%
Mezunların İş Bulma Oranları	İşverenlerin görüşleri	İşverenlere uygulanan anket sonuçları	10%
Uluslararası Ün	Uluslararası öğretim üyesi	Üniversitede çalışan uluslararası öğretim üyelerinin sayısı	5%
	Uluslararası öğrenci	Üniversitede öğrenim gören uluslararası öğrencilerin sayısı	5%
Eğitim Kalitesi	Öğrenciler ve öğretim üyesi	Üniversitede çalışan öğrenci başına düşen öğretim üyesi sayısı	20%

Tablo 2: ARWU Sıralama Kriterleri ve Ağırlıkları

Faktör	Kriterler	Kod	Ağırlık
Eğitim Kalitesi	Nobel Ödülü kazanmış mezun veya öğretim üyesi sayısı	Emekli	10%
Öğretim Üyelerinin Kalitesi	Alanında madalya kazanan öğretim üyesi sayısı	Ödül	20%
	21 alan içerisinde önemli derecede atıf almış araştırmacılar	HiCi	20%
Araştırma Ürünleri	Nature and Science* dergisinde yayınlanmış makaleler	N&S	20%
	Science Citation Index-Expanded, Social Science Citation Index' te yayınlanmış makaleler	SCI	20%
Üniversitenin Büyüklüğü	Üniversitenin büyüklüğüne göre göstermiş olduğu akademik performans	Büyüklük	10%
Toplam			100%

* London School of Economics gibi sosyal alanlarda etkili olan üniversiteler için Nature ve Science kriteri kullanılmayıp o birime karşılık gelen ağırlık diğer kriterlere dağıtılmıştır.

Tablo 3: Newsweek'in Sıralama Kriterleri ve Ağırlıkları

Referans	Kriterin Tanımı	Ağırlık
ARWU	<ul style="list-style-type: none"> Farklı alanlarda yüksek derecede atıfta bulunulan araştırmacı sayısı Nature and Science dergilerinde yayınlanmış makaleler ISI Social Sciences and Arts ve Humanities Indexlerinde yayınlanmış makaleler 	50%
THES	<ul style="list-style-type: none"> Uluslararası öğretim üyelerinin oranı Uluslararası öğrencilerin oranı Öğretim üyeleri başına atıflar (ISI verileri) Öğrenci başına düşen öğretim üyesi oranı 	40%
Newsweek	<ul style="list-style-type: none"> Kütüphanelerdeki eserler 	10%

başka eleştiri ise, SCI (Science Citation Index) ve diğer dergileri değerlendirirken ARWU tarafından yapılan sıralamada temel kriterleri bilinmeyen bir etki büyüklüğü (effect size) sisteminin kullanılmış olmasıdır (Florian, 2007).

NEWSWEEK DERGİSİNİN DÜNYANIN EN İYİ 100 ÜNİVERSİTESİ SIRALAMASI

Newsweek sıralamasını; açıklık, çeşitlilik ve araştırma ağırlıklı olarak yapmaktadır. Newsweek, ARWU'nun kullanmış olduğu kriterlerin %50'sini, THES'in kriterlerinin %40'ını ve kendi kriterlerinin ise %10 ağırlığını kullanmaktadır (Newsweek, 2011).

Tablo 3'de görüldüğü gibi hakem değerlendirmesi, mezunlar ve işverenler ile yapılan anketler kullanılmamış olsa da, Newsweek diğer sıralama yöntemlerinden farklı olarak kütüphane zenginliğini kriter olarak kullanmaktadır.

WEBDE DÜNYA ÜNİVERSİTELERİNİN SIRALAMASI (WEBOMETRICS)

Bu sıralama, İspanya'daki en büyük araştırma merkezi olan Ulusal Araştırma Kurumu'nun (National Research Council) Cybermetrics ünitesinde hazırlanmaktadır. Webometrics 2004 yılında ilk sıralamasını yayınlamıştır ve daha sonraki yıllarda bu sıralamayı her yıl Ocak ve Temmuz aylarında güncelleyerek hazırlamaktadır.

Sıralamanın temel amacı, araştırmacıların çalışma kalitesini ve sayısını artırmak ve başka araştırmacıların erişimine sunulacak şekilde internet ortamında yayınlanmasını teşvik etmektir. Ayrıca bu sıralama sistemi ile akademisyenleri ve politikacıları akademik bilgilerin paylaşılması, bilimsel çalışmaların ölçülmesi, performans ve etki gibi konularda web ortamının önemi konusunda ikna etmek amaçlanmıştır. Bilim insanlarının ve öğretim üyelerinin web sayfalarında yayınlanan eserlerinin üniversitenin performansı hakkında önemli bir payı olduğu görüşü, Webometrics sıralama yönteminin temel gerekçesini oluşturmaktadır.

Web tabanlı sıralama, geleneksel scientometric ve bibliometric verilere ve bunlar arasındaki korelasyonlar hesaplanarak oluşturulur. Webometrics Veri Tabanı 15.000'den fazla üniversite ve 5.000'den fazla araştırma merkezinden oluşmaktadır. Büyük listelerinde ise dünyadaki en kaliteli 4.000 üniversite bulunmaktadır. Uluslararası listelerin dışında birçok bölgesel üniversite de Webometrics'in listesinde yer almaktadır. Bölgesel listeler özellikle gelişmekte olan ülkelerin akademik performanslarının

dünyada var olan eğilimle ilişkisini görmelerini sağladığı için ayrı bir önem taşımaktadır.

Webometrics sıralaması, bu alanda var olan diğer sıralama sistemlerinden daha kapsamlı olup, açıklanan sonuçlara göre üniversiteleri web ortamında yayınlacakları akademik ürünlerin sayısının ve kalitesinin artırılması konusunda cesaretlendirmek, yeni web sayfası uygulamalarını ve bu uygulamaları devam ettirecek düzenlemeleri yapmaları konusunda onlara geri bildirim vermeyi hedeflemektedir (Cybermetric Lab, 2011).

Sıralama Kriterleri ve Ağırlıkları

Sıralama sistemi kapsamında sadece bağımsız web alanı olan araştırma merkezleri ve üniversiteler değerlendirilirken, değerlendirmelerde çok boyutlu çalışmalar için farklı kriterler kullanılmaktadır. Web Impact Factor (WIF), linklerin analizini kapsayan bir işlem olup harici linkler ile web sayfalarının kapsadığı sayfaların görünürlük ve büyüklükleri oranının (1:1 görsellik: büyüklük) kombinasyonu ile hesaplanır. Sayfaların büyüklükleri ile ilgili olarak web alanında yer alan "Zengin Dosyalar" kapsamındaki belgelerin sayısı ve Google Akademik veri tabanında yer alan yayınların sayısı dikkate alınmaktadır. Önemli arama motorlarından nitel olarak elde edilen dört özellik şunlardır (Cybermetric Lab, 2011).

Büyüklik (S). Google, Yahoo, Live Search ve Exalead arama motorlarında bulunan sayfa sayıları.

Görünürlük (V). Yahoo Search, Live Search ve Exalead arama motorlarından sağlıklı bir biçimde taranan birbirinden farklı harici linklerin toplamı.

Zengin Dosyalar (R). Akademik veya yayın özelliği taşıyıp taşımadıkları öncelikli olarak tespit edilen zengin dosyalardır. Bu dosyaların formatları şunlardır: Adobe Acrobat (.pdf), Adobe PostScript (.ps), Microsoft Word (.doc) ve Microsoft PowerPoint (.ppt).

Akademik (Sc). Google Akademik içerisinde taranan her türlü akademik çalışma ve bilimsel raporlar akademik kriter için kullanılır.

Her bir arama motorundan elde edilen sonuçlar öncelikli olarak en yüksek puan olan 1 ile standartlaştırılır ve daha sonra sıralama için birleştirilir. Bunun için aşağıdaki formül kullanılır:

"Webometrics Sıralama (Pozisyon): $4*SıralamaV + 2*SıralamaS + 1*SıralamaR + 1*SıralamaSc$ "

Webometrics Sistemine Yapılan Eleştiriler

Webometrics sıralamasına yöneltilen iki önemli eleştiri vardır. Bunlardan birincisi, internet kullanıcılarının yarısından fazlasının İngilizce konuşan ülkelerde yaşayanlar olmasıdır. Bu nedenle değerlendirmelerin sadece İngilizce web sitelerine göre yapılması ve kapsayıcı olmamasıdır. İkinci eleştiri ise, bazı fen ve teknoloji alanlarının webde temsil edilme ve yayınlanma oranları diğer alanlara (örneğin bazı tıp alanları) göre daha fazla olduğundan, sıralamada belirli konulara yoğunlaşarak bir değerlendirme yapılmasıdır. Bunların yanı sıra son zamanlarda yapılan bir başka eleştiri ise; akademik ve eğitim kalitesini ortaya koymada yalnızca akademik ve bilimsel performansın değerlendirilmesinin sıralama için yeterli olmayacağı görüşüdür. Bu çalışmaların yanı sıra akademik olmayan faaliyetlerin (spor, sanat gibi) de sıralama için önemli olduğu savunulmaktadır.

Bu eleştirilerin ötesinde web ortamı, üniversitelerin ve diğer araştırma kuruluşlarının kendilerini tanıtabilecekleri en ucuz ve yaygın yol olması sebebiyle popüler ve etkili bir yöntemdir. Üniversitelerin performanslarını farklı gruplara duyurmaları ve kendilerini tanıtmaları için web imkânlarını en iyi şekilde değerlendirmeleri gerekliliği, Webometrics sıralamasının en önemli gerekçesi olarak sunulmuştur (Florian, 2007).

GOOGLE SEARCH ULUSLARARASI ÜNİVERSİTELER SİRALAMASI (G-FACTOR)

G-Factor sıralama yöntemi, uluslararası üniversite sıralamaları yapmak için Google Veri Tabanını kullanan bir yöntemdir. Objektif bir hakem değerlendirmesi olarak kullanıldığında G-Factor sıralaması, üniversitelerin web sayfalarının başka üniversitelerin web sayfaları tarafından linklendirilmesi ile elde edilen puanlarla hesaplanır.

G-Factor Sistemine Yapılan Eleştiriler

G-Factor sıralamasında yapılan değerlendirme sadece Google arama motoruna bağlıdır. Bu da bazı üniversiteler için bir sınırlılık olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, G-Factor sıralama için yalnızca Google'un arama motorunu kullandığı için, bu veri tabanında yer almayan sayfaların ve web içeriklerinin değerlendirme dışında kalması ayrı bir eleştiri konusudur.

DÜNYA ÜNİVERSİTELERİ MESLEK SİRALAMASI (MINES)

2007 yılında École des Mines de Paris (Mines Paris Tech) tarafından ilk defa hazırlanan bu sıralama, üniversitelerin etkililiğini temele alan bir yöntem uygulamaktadır. Bu sıralamadaki temel kriter, üniversitelerden mezun olup dünya çapındaki firmalarda çalışan üst düzey yöneticilerin sayılarıdır. "Global Fortune 500" listesinde bulunan dünyanın en etkili 500 şirketi temel alınarak yapılan sıralamada, bu şirketlerin web sayfalarında yer alan bilgilerden yola çıkılarak üst düzey yöneticilerin mezun oldukları üniversiteler belirlenmektedir. En yüksek performans gösteren üniversiteye 100 puan verilerek diğer üniversitelerin puanları daha düşük olmak üzere sıralama yapılmaktadır (Mines, 2011).

MINES Sistemine Yapılan Eleştiriler

Bu sıralama için ilginç bir nokta; en iyi 500 şirkette çalışan yöneticilerin %13'ünün mezun oldukları üniversitelerin ilgili şir-

ketlerin web sayfalarında yer almamasıdır. Daha da ilginç olan ise; bu yöneticilere doğrudan ya da dolaylı olarak ulaşılmamış ve mezun oldukları üniversiteler hakkında görüş alınmamış olmasıdır. Üst düzey yöneticilerin çoğunun Avrupa ve Asya'da bulunan firmalarda çalıştıkları düşünüldüğünde, bu çalışanların mezun oldukları üniversitelerin sıralama dışında kalma ihtimalleri, bu sisteme yapılan eleştirilerin odak noktasını oluşturmaktadır. Çünkü web sayfalarının kullanılma sıklığı ve sayfalar için kullanılan dil, sıralamada Kuzey Amerika ve Batı Avrupa kökenli firmaların ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum diğer firmalar ve bu firmalarda yöneticilik yapanların mezun oldukları üniversiteler açısından dezavantaj olarak görülmektedir. ARWU ve MINES tarafından yapılan sıralamalarda, üniversitelerin %56 oranında aynı olduğu belirlenmiştir. Bu da yapılan sıralamada birçok üniversitenin değerlendirmeye alınmadığı sonucunu ortaya koymaktadır (Florian, 2007).

DÜNYA ÜNİVERSİTELERİ BİLİMSSEL ÇALIŞMALAR PERFORMANS SİRALAMASI (HEETACTION)

Tayvan'da bulunan Higher Education Evaluation and Accreditation Council (HEETACTION) tarafından ilk defa 2007 yılında yayınlanan ve bibliometrik referanslar kullanılarak hazırlanan çalışmada, dünyanın en iyi 500 üniversitesi sıralanmıştır. Essential Science Indicators (ESI) verilerinden yola çıkılarak hazırlanan bu sıralama sadece üniversite ve araştırma merkezlerini kapsamaktadır. Bu sıralama sisteminde, Institute for Scientific Information (ISI) kapsamındaki Essential Science Indicators (ESI), Web of Science (WOS) kapsamındaki Citation Index (SCI), Social Science Citation Index (SSCI) ve Journal Citation Reports (JCR) veri tabanları kullanılarak dünya üniversitelerinin burarlarda yaptıkları yayın sayıları temel alınır. Bu sistemin sıralama kriterleri ve ağırlıkları aşağıda verilmiştir (Tablo 4) (HEETACTION, 2010).

Yukarıda sıralanan 9 kriter kullanılarak üniversitelerin son 11 yıl içerisinde ve ilgili yılda yayınlanmış makale ve atıf sayıları kullanılarak sıralama yapılır ve en yüksek performansı sergileyen üniversiteye 100 puan verilir. Diğer üniversiteler bu kriterlere göre aldıkları puanlara göre sıralanır.

HEETACTION Sistemine Yapılan Eleştiriler

Akademik performansın ve başarı seviyesinin hakemli ve etki gücü yüksek dergilerde yayınlanmış makalelere göre belirlenmesi, güvenilir ve etkili bir yöntem olarak değerlendirilmektedir (İsmail, 2010).

KÜRESEL ÜNİVERSİTE SİRALAMASI (WUHAN)

Wuhan Üniversitesine bağlı Çin Bilimsel Değerlendirme İçin Araştırma Merkezi (Research Centre for Chinese Science Evaluation) tarafından Essential Science Indicators (ESI) verilerine dayanarak yapılan bir sıralamadır. Bu sıralamada, 22 farklı araştırma alanında dünya çapındaki 11.000'in üzerindeki dergi taranır ve yayın sayılarına göre üniversiteler sıralanır. Kırk beş kriterin kullanıldığı sıralamada alınan en yüksek puanlar, diğer sıralama sonuçlarıyla karşılaştırılır (Florian, 2007).

WUHAN Sistemine Yapılan Eleştiriler

Sıralama ve ilgili kriterler Çince yazıldığından, kullanılan metodolojinin ayrıntılı değerlendirilmesi önemli bir güçlük olarak

değerlendirilebilir. Yine Çin kökenli olan ARWU'nun yaptığı sıralama %90 oranında bilimsel çalışmalara dayanırken, WU-HAN sıralamasının yalnızca yarısı bilimsel çalışma performanslarına ayrılmıştır. Diğer kriterler ise yine üniversite bünyesinde çalışan öğretim üyelerinin ve araştırmacıların konferans ve çalıştay gibi makale dışında sergiledikleri performanslara bağlıdır. Her iki Çin örneğinde sıralamaya etki eden başlıca faktör akademik çalışmalar olurken, öğrenci performansları ve mezunların iş bulma imkânları sıralama için değerlendirmeye katılmayan unsurlar olarak dikkat çekmektedir (Florian, 2007).

DÖRT BÜYÜK SIRALAMA SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Aşağıdaki tablolarda Webometrics, ARWU, HEETACT ve THES-QS sıralamalarının temel özellikleri karşılaştırılmıştır. G-Factor ve Mesleki Sıralama sistemleri tek kritere göre sıralama yaptıkları ve uluslararası alanda belirleyici olarak kabul edildikleri için bu karşılaştırmalara dâhil edilmemiştir. Bunların yanı sıra, Wuhan Üniversitesinin sıralamasında kullanılan dilin Çince olması, Newsweek sıralamalarının ise büyük ölçüde THES-QS ve ARWU (STJU) ile benzerlik göstermesi nedeniyle karşılaştırmaya konulmamıştır (Tablo 5) (İsmail, 2010).

Tablo 4: Bilimsel çalışma performans sıralama kriterleri ve ağırlıkları

Faktör	Kriterler	Ağırlık	
Araştırma Çalışmaları	Son 11 yılda yayınlanmış makalelerin toplam sayısı	10	20
	Son bir yıl içerisinde yayınlanmış makalelerin toplamı	10	
Araştırma Etkisi	Son 11 yılda alınmış atıf toplamı	10	30
	Son iki yılda alınmış toplam atıf sayısı	10	
	Son 11 yıldaki ortalama atıf sayısı	10	
Araştırma Kalitesi	Son iki yıl içindeki H-index (Üst seviye indexi)	20	50
	Üste seviyede atıf alan makalelerin sayısı	10	
	İlgili yıl içinde high-impact kategorisinde bulunan dergilerde yayınlanan makale sayısı	10	
	Üniversitenin üstün nitelikli dergilerde makale yayınladığı akademik alanların toplamı	10	

Tablo 5: Dört Büyük Sıralama Sisteminin Karşılaştırılması

Kriterler	Webometrics	ARWU	HEEACT	THES-QS
Analiz edilen toplam üniversite sayısı	15000	3000	3500	2000
Sıralanan üniversite sayısı	5000+	500	500	566
Eğitim kalitesi		Nobel Ödüllü ve madalyalı üniversiteliler %10		Öğrenci-öğretim üyesi oranı %20
Uluslararasılık durumu				Uluslar arası öğrenci %5 Uluslar arası öğretim üyesi %5
Büyüklik	Web büyüklüğü %20 Zengin dosyalar %15	Kurum büyüklüğü %10 Nature & Science %20		
Bilimsel araştırma ürünleri	Google Akademik %15	SCI & SSCI 20%	Bilimsel araştırma performansı %20	
Etki	Görsellik (50%) (harici link) Büyüklik 20% Zengin dosyalar %15, Google Akademik %15	Üst düzey atıfa sahip araştırmacılar %20	Bilimsel araştırma etkisi %30	Atıflar %20 Akademik ün %40
Prestij		Nobel Ödüllü ve madalyalı üniversiteliler %20	Araştırma kalitesi %50	Önemli çalışanlar %10

Sıralamaya Göre İlk 20 Üniversiteye İlişkin Bulguların Karşılaştırılması

Tablo 6'da ilk yirmi içerisinde kabul edilen üniversitelerin farklı sıralama sistemlerinde, farklı sıralarda yer almaları ilginç bir durum ortaya koymaktadır. THES-QS'in ilk 20 listesinde bulunan üniversitelerden 13'ü ARWU (65%), Newsweek sıralamasında 15'i (75%), Webometrics sıralamasında ise sadece 7'si (35%) yer almıştır. Harvard, Webometrics dışındaki bütün sıralama sistemlerinde 1. sırada yer alırken, THES-QS'te 19. sırada yer alan Stanford diğer sıralamalarda 2. ve 3. sıralarda yer almaktadır. Bu durum THES-QS kriterleri ile diğer sıralama yöntemlerinin kullanmış olduğu kriterlerin farklılığını ortaya koymaktadır.

Benzer bir durum ise; Cambridge ve Yale Üniversiteleri için söz konusu olup, bu iki üniversite Webometrics'in Top 20 listesinde yer almazken, diğer sıralama sistemlerinde kendilerine üst seviyelerde yer bulmuşlardır (Tablo 6).

Sıralamalarda karşılaşılan bu farklılıklar, sıralama kriterleri arasında önemli çelişkiler olduğunu göstermektedir. Bu nedenle farklı sistemlerin sıralamaları değerlendirilirken, temel aldıkları sıralama kriterleri göz önüne alınmalıdır.

SONUÇ

Farklı sistemlere göre yapılan sıralama işlemi objektif olmayıp, farklı sıralamalar arasında tam bir uyum söz konusu değildir.

Tablo 6: 2007 Yılındaki En İyi 20 Üniversitenin Sıralanması*

THES-QS	ARWU	Newsweek	Webometrics
Harvard Üniversitesi ¹	Harvard Üniversitesi ¹	Harvard Üniversitesi ¹	Massachusetts Teknoloji Enstitüsü ¹⁰
Oxford Üniversitesi ²	Stanford Üniversitesi ¹⁹	Stanford Üniversitesi ¹⁹	Harvard Üniversitesi ¹
Cambridge Üniversitesi ³	California - Berkeley Üniversitesi	Yale Üniversitesi ⁴	Stanford Üniversitesi ¹⁹
Yale Üniversitesi ⁴	Cambridge Üniversitesi ³	California Teknoloji Enstitüsü ⁷	California Berkeley Üniversitesi
London Imperial Koleji ⁵	Massachusetts Teknoloji Enstitüsü ¹⁰	California Berkeley Üniversitesi	Pennsylvania State Üniversitesi ¹⁴
Princeton Üniversitesi ⁶	California Teknoloji Enstitüsü ⁷	Cambridge Üniversitesi ³	Michigan Üniversitesi
California Teknoloji Enstitüsü ⁷	Columbia Üniversitesi ¹¹	Massachusetts Teknoloji Enstitüsü ¹⁰	Cornell Üniversitesi ²⁰
Chicago Üniversitesi ⁸	Princeton Üniversitesi ⁶	Oxford Üniversitesi ²	Minnesota Üniversitesi
London College Üniversitesi ⁹	Chicago Üniversitesi ⁸	California - San Francisco Üniversitesi	Wisconsin Madison Üniversitesi
Massachusetts Teknoloji Enstitüsü ¹⁰	Oxford Üniversitesi ²	Columbia Üniversitesi ¹¹	Texas Austin Üniversitesi
Columbia Üniversitesi ¹¹	Yale Üniversitesi ⁴	Michigan - Ann Arbor Üniversitesi	Illinois Urbana Champaign Üniversitesi
McGill Üniversitesi ¹²	Cornell Üniversitesi ²⁰	California - Los Angeles Üniversitesi	Pennsylvania Üniversitesi
Duke Üniversitesi ¹³	California - Los Angeles Üniversitesi	Pennsylvania Üniversitesi ¹⁴	Washington Üniversitesi
Pennsylvania Üniversitesi ¹⁴	California - San Diego Üniversitesi	Duke Üniversitesi ¹³	Carnegie Mellon Üniversitesi
Johns Hopkins Üniversitesi ¹⁵	Pennsylvania Üniversitesi ¹⁴	Princeton Üniversitesi ⁶	New York - Columbia Üniversitesi ¹¹
Australian National Üniversitesi ¹⁶	Washington - Seattle Üniversitesi	Tokyo Üniversitesi ¹⁷	Purdue Üniversitesi
Tokyo Üniversitesi ¹⁷	Wisconsin - Madison Üniversitesi	London Imperial Koleji ⁵	California Los Angeles Üniversitesi
Hong Kong Üniversitesi ¹⁸	California - San Francisco Üniversitesi	Toronto Üniversitesi	Florida Üniversitesi
Stanford Üniversitesi ¹⁹	Johns Hopkins Üniversitesi ¹⁵	Cornell Üniversitesi ²⁰	Chicago Üniversitesi ⁸
Cornell Üniversitesi ²⁰	Tokyo Üniversitesi ¹⁷	Chicago Üniversitesi ⁸	Maryland Üniversitesi

*Üst simge ile verilen numaralar üniversitelerin sıralama yerlerini göstermektedir.

Bunun en büyük nedeninin, üniversitelerin performansları ve başarılarının sadece sayılarla ifade edilemeyecek ölçüde farklı boyutlarının da olmasıdır. Her performans değerlendirmesinde olduğu gibi üniversitelerin sıralanması işleminin güvenilirlik düzeyinde önemli değişkenlikler olduğu dikkat çekmektedir. Bu farklılıklara bir standart getirmek amacıyla Dünya üniversitelerinin sıralanmasında dikkate alınacak temel kriterler konulması yönünde 2006 yılında UNESCO Avrupa Yüksek Eğitim Merkezi tarafından oluşturulan uluslar arası uzmanlar grubu Berlin'de toplanarak 16 maddeden oluşan Berlin Prensiplerini oluşturmuşlardır (UNESCO-CEPES, 2006). Bu kriterlerden bir tanesi bilimsel yayınlarla ilgilidir.

Ancak yapılan bu sıralamalar; üniversitelerin performanslarının uluslararası seviyede ne anlama geldiğini, yine bu üniversitelerin zayıf ve güçlü yönlerini ortaya koymasından dolayı önemli bir katkıya sahiptir. Bu sıralama sistemlerine yönelik eleştirilere rağmen üst düzey üniversitelerin çoğu, bu sıralamaları kayda değer bulup, kendilerine üst sıralarda yer bulmak için gerekli işlemleri yapmak konusunda ilgili davranmaktadırlar. Eğer bir üniversite sıralamada üst seviyelerde yer almak istiyorsa bahsedilen sıralama sistemlerinin değerlendirme kriterlerini ve ilgili kriterlerin ağırlıklarını temel alarak gerekli düzenlemeleri yapmalıdır. Böylece kaliteli bir yüksek öğretim kurumu olmayı başarabilir ve çalışmalarının ürünü olarak uluslararası alanda hak ettiği prestiji kazanabilir.

Farklı sıralama sistemleri tarafından incelendiğinde dünya üniversitelerinin sıralanmasında çok farklı kriterlerin dikkate alındığı görülmektedir. Her üniversitenin yapısı standart olmadığından, birçok fakülte, enstitü ve yüksekokullar bulunabilmektedir. Bu durum üniversitelerin bazı bölümlerini diğer bölümlerinden daha ön plana çıkarabilmektedir. Bu nedenle üniversitelerin sıralaması yanında, özellikle ülkemizde fakültelerin sıralanmasının daha etkili ve yararlı olacağı ileri sürülebilir (Liu & Cheng, 2005). Çünkü tıp, mühendislik, eğitim, fen-edebiyat, mimarlık, mühendislik gibi çok çeşitlilik gösteren yapıların her birinin farklı ihtiyaçları, öğretim elemanı ve öğrenci profilleri bulunmaktadır.

Üniversitelerin asıl amaçlarından bir tanesinin bilimsel yayınlar yapmak olduğu (Moed, 2006) doğru olmakla birlikte, meslek yüksekokullarının akademik alt yapısının çok güçlü olmaması nedeniyle, bünyelerinde çok fazla meslek yüksekokulu bulunduran üniversitelerin sıralanmasında önemli bir dezavantaj olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumu dengelemek için yukarıda bahsedilen sistemler farklı faktörleri de sürece katmışlardır. Bunun sonucunda her sıralama sistemi kendi ölçütlerini koyarak dünya üniversitelerini sıralamışlardır. Türkiye'de de YÖK birimleri tarafından hazırlanan raporlarda temel ölçütün yayın kriteri olduğu görülmektedir. Veri toplama açısından nesnel ölçülere uygun olan bu değerlendirmenin, fen bilimlerinin ağırlıklı olduğu üniversiteler için avantajlı olduğu görülmektedir. Bu boyutun dışındaki ölçülebilir verilerin de işleme katılmasıyla üniversitelerimizin yerinin çok yönlü olarak görülebileceği

düşünülmektedir. Örneğin; öğrenci sayısı/öğretim üyesi sayısı, fiziksel alan büyüklüğü/öğrenci sayısı, bilgisayar sayısı/öğrenci sayısı, kütüphanedeki kitap sayısı/öğrenci sayısı, ofis sayısı/öğretim üyesi sayısı gibi yine nicel olarak ortaya konulabilecek verilerin, hem yüksek öğretim yöneticilerine hem de diğer yetkililere önemli bir bilgi kaynağı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Catellani, L., Colosimo, B. M., & Semeraro, Q. (2005, September). *Analysis and comparison of university ranking models*. 8th "Toulon-Verona" Quality in Services conference, September 8-9, Palermo, Italy.
- Cybermetric Lab. (2011). Ranking web of world univerities. Erişim: 15 Mayıs 2011, <http://www.webometrics.info/>.
- EduRoute. (2011). World university ranks 2010. Erişim: 15 Mayıs 2011, <http://www.eduroute.info/World-university-ranks-2010.aspx>.
- Florian, R.V. (2007). Irreproducibility of the results of the Shanghai academic ranking of world universities. *Scientometrics*, 72(1), 25-32.
- Higher Education Evaluation and Accreditation Council of Taiwan. (2010). 2010 performance ranking of scientific papers for world universities. Erişim: 15 Mayıs 2011, <http://ranking.heeact.edu.tw/en-us/2010/homepage/>.
- İsmail, E. M. (2010). Ranking of universities. 2nd International Conference on Assessing Quality in Higher Education, 6-8 December, Lahora, Pakistan.
- Liu, N.C., & Cheng, Y. (2005). Academic ranking of world universities. Methodologies and problems. *Higher Education in Europe*, 30(2), 133-143.
- Markham International Education Center. (2011). Ranking by Wuhan University. Erişim: 15 Mayıs 2011, <http://www.china2america.com/rankwuhan.htm>.
- MINES ParisTech. (2011). International professional ranking of higher education institutions. Erişim: 15 Mayıs 2011, <http://www.mines-paristech.fr/Actualites/PR/EMP-ranking.html>.
- Moed, H.F. (2006). Bibliometric rankings of world universities. *CWTS Report 2006-01*, Centre for Science and Technology Studies (CWTS) Leiden University, Netherland.
- Newsweek. (2011). College rankings 2011. Erişim: 15 Mayıs 2011, <http://www.thedailybeast.com/newsweek/features/college-rankings/2011/happiest.html>.
- The Academic Ranking of World Universities (ARWU). (2011). Academic ranking of world universities 2011. Erişim: 15. Mayıs 2011, <http://www.arwu.org>.
- The Times Higher Education-QS World University Rankings. (2011). World university rankings 2010-2011. Erişim: 15 Mayıs 2011, <http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings>.
- UNESCO-CEPES. (2006). Berlin principles on ranking of higher education institutions. Erişim: 15.09.2011, www.ihep.org/Publications/publications-detail.cfm.